

УДК 658.1

*В. В. Харчук,
магістр, Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", м. Київ*

*С. В. Войтко,
д. е. н., професор кафедри міжнародної економіки факультету менеджменту та маркетингу,
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського", м. Київ*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ В ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУРАХ

V. Kharchuk,
Student, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv
S. Voitko,
Doctor of Economics, professor of International Economics department at Faculty of Management
and Marketing of the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv

MANAGEMENT OF FINANCIAL FLOWS IN THE INDUSTRIAL CLUSTER STRUCTURES

У статті визначено основні аспекти управління фінансовими потоками в промислових кластерних структурах, розглянуто основні показники, що характеризують обсяг фінансових потоків підприємств, проведена оцінка ефективності перерозподілу грошових потоків на прикладі машинобудівного кластеру м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр.

The article defines the main aspects of financial flows management in the industrial cluster structures, considered the basic indicators that characterizing the volume of financial flows of enterprises, evaluated the efficiency of redistribution of the cash flows on the example of machine-building cluster in the city of Kryvyi Rih for 2013—2015.

Ключові слова: управління фінансовими потоками, фінансові потоки, фінансові потоки в кластерних структурах, грошові потоки, операційна діяльність, фінансова діяльність.

Key words: management of financial flows, financial flows, financial flows in the cluster structures, cash flows, operating activity, financial activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідженню фінансових потоків, а також ролі та місця кластерних структур у формуванні фінансового потенціалу регіону нині приділяється мало уваги. У зв'язку з цим управління функціонуванням кластеру на основі перерозподілу фінансових потоків розглядатися як один із шляхів досягнення всіх основних цілей створення ефективної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблематики грошових потоків присвятили свої роботи українські вчені — І.О. Бланк,

О.С. Богма, М. Борода, О. Жолудь, А.П. Бурковський, В.М. Вареник, Л.О. Волощук, О.В. Скаленко, М. Дерій, Ж.М. Жигалкевич, І. Журба, Л.Л. Калініченко, А.А. Мигранян, І.О. Ночвіна, С.А. Петренко, М. Портер, С.І. Соколенко, В.В. Томчук та ін. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій з цієї тематики, питання ефективного управління грошовими потоками в промислових кластерних структурах залишається відкритим.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — розглянути основні аспекти управління функціонуванням кластеру на основі перерозподілу фінансових потоків і розробка заходів підвищення

Рис. 1. Основні сутнісні характеристики фінансового потоку підприємства як об'єкта управління

рівня ефективності використання фінансових ресурсів у кластерній структурі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасна теорія корпоративних фінансів розглядає фінансовий потік як стійку сукупність розподілених у часі фактів надходження або вибуття фінансових потоків, які генеруються суб'єктом господарювання у результаті здійснення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, таким чином, фінансовий потік можна представити як сукупність послідовних подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника фінансових коштів з приводу виконання договірних зобов'язань між суб'єктами господарювання, іншими економічними агентами.

Основні характеристики фінансових потоків підприємства як об'єкта фінансового управління, які комплексно відображають сутнісні сторони цієї категорії наведені на рисунку 1.

Висока роль ефективного управління фінансовими потоками підприємства визначається наступними основними положеннями:

— Фінансові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах. Фінансовий потік можна представити як систему "фінансового кровообігу" господарського організму підприємства [1, с. 185]. Ефективно організовані фінансові потоки підприємства є найважливішим симптомом його "фінансового здоров'я", передумовою до-

сягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому.

— Ефективне управління фінансовими потоками забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства значною мірою визначаються тим, наскільки різні види потоків коштів синхронізовані між собою за обсягами і в часі. Високий рівень такої синхронізації забезпечує істотне прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства.

— Раціональне формування фінансових потоків сприяє підвищенню ритмічності операційного процесу підприємства. Будь-який збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції і т.п. У той же час, ефективно організовані фінансові потоки підприємства, підвищуючи ритмічність здійснення операційного процесу, забезпечують ріст обсягу виробництва і реалізації його продукції [1, с. 187].

— Ефективне управління фінансовими потоками дозволяє скоротити потребу підприємства в позиковому капіталі. Активно керуючи фінансовими потоками можна забезпечити більш раціональне і економне використання власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел, знизити залежність темпів розвитку підприємства від залучених кредитів. Особливої актуальності цей аспект управління фінансовими потоками набуває для підприємств, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу, доступ яких до зовнішніх джерел фінансування досить обмежений.

— Управління фінансовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в процесі результативного управління фінансовими потоками, а також зниження потреби в капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. Прискорюючи за рахунок ефективного управління фінансовими потоками оборот капіталу, підприємство забезпечує зростання суми генерується в часі прибутку.

— Ефективне управління фінансовими потоками забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства. Навіть у підприємств, успішно здійснюють господарську діяльність і генеруючих достатню суму прибутку, неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів фінансових потоків у часі. Синхронізація надходження і виплат грошових коштів, що досягається в процесі управління фінансовими потоками підприємства, дозволяє усунути цей фактор виникнення його неплатоспроможності [2, с. 189].

— Активні форми управління фінансовими потоками дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, що генерується безпосередньо його фінансовими активами. Мова йде в першу чергу про ефективне використання тимчасово вільних залишків грошових коштів у складі оборотних активів, а також накопичуваних інвестиційних ресурсів у здійсненні фінансових інвестицій. Високий рівень синхронізації за обсягом і в часі

надходжень і виплат грошових коштів дозволяє знижувати реальну потребу підприємства в поточному та страховому залишках грошових коштів, які обслуговують операційний процес, а також резерв інвестиційних ресурсів, що формується в процесі здійснення реального інвестування. Таким чином, ефективно управління фінансовими потоками підприємства сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, які є джерелом прибутку.

Розглянуті аспекти підтверджують необхідність виділення фінансових потоків підприємства в самостійний об'єкт фінансового управління з відповідним структурним і кадровим забезпеченням цього управління.

Концепція дослідження фінансових потоків підприємства передбачає:

- ідентифікацію фінансових потоків підприємства за окремими їх видами;
- визначення загального обсягу фінансових потоків окремих видів в аналізованому періоді часу.

Система основних показників, що характеризують обсяг формованих фінансових потоків підприємства, включає: обсяг надходження фінансових коштів; обсяг витрачання грошових коштів; обсяг залишків грошових коштів на початок і кінець аналізованого періоду; обсяг чистого фінансового потоку;

— розподіл загального обсягу фінансових потоків окремих видів по окремих інтервалах розглянутого періоду. Число і тривалість таких інтервалів визначається конкретними завданнями аналізу або планування фінансових потоків;

— оцінку факторів внутрішнього і зовнішнього характеру, що впливають на формування фінансових потоків підприємства [2, с. 58].

З урахуванням змісту цієї концепції організовується управління фінансовими потоками як самостійним об'єктом фінансового менеджменту.

Політика управління фінансовими потоками є сукупністю методів, інструментів і прийомів цілеспрямованого впливу з боку фінансових служб підприємства на рух грошових коштів для досягнення їх оптимальної структури з метою підвищення ринкової та економічної доданої вартості підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

Управління фінансовими потоками — це складний процес і в ньому виділяється кілька етапів: інформаційне забезпечення, розрахунок операційного та фінансового циклів, аналіз фінансових потоків, обробка отриманої інформації, розрахунок показників, узагальнення результатів, планування, оптимізація фінансових потоків, орієнтована на кінцевий результат, а також розробка загальних рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Мобільність здійснюваних операцій, складність умов діяльності, необхідність швидкої адаптації опера-

Рис. 2. Принципи управління фінансовими потоками підприємства

тивного управління фінансовими потоками до мінливих господарських умов, змінюють підходи та методику організації оперативної фінансової роботи на підприємстві. Оперативне управління фінансовими потоками спрямоване на вирішення конкретних проблемних ситуацій і в найкоротші терміни. Тільки за допомогою інтегрального фінансового аналізу, що враховує особливості конкретного бізнесу, можна отримати найбільш повну та багатофакторну оцінку стану фінансових потоків на підприємстві. Потім на основі отриманих результатів формувати висновки та приймати управлінські рішення в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності, мета яких задовольнити конкретні потреби у фінансових ресурсах, необхідних для проведення фінансово-господарських операцій, і забезпечити прискорення оборотності капіталу, підвищити його рентабельність [3, с. 95].

Підтримання належного рівня платоспроможності та ліквідності підприємства досягається шляхом відповідної організації руху фінансових потоків. Зважаючи на те, що механізм руху фінансових потоків є важливим елементом системи управління підприємством, воно повинне здійснюватися відповідно до поставлених цілей, обґрунтування яких і є початковим етапом формування моделі управління фінансовими потоками, яка має органічно інтегруватися в загальну систему організації фінансово-господарської діяльності підприємства. Така модель повинна розроблятися для кожного конкретного підприємства з урахуванням специфіки його діяльності [5].

Однією з головних завдань розробки такої моделі є оптимізація фінансових потоків, тобто оцінка обсягу фінансових коштів та їх еквівалентів, необхідних для задоволення потреб підприємства; оптимальна пропорція розподілу фінансових коштів між окремими формами;

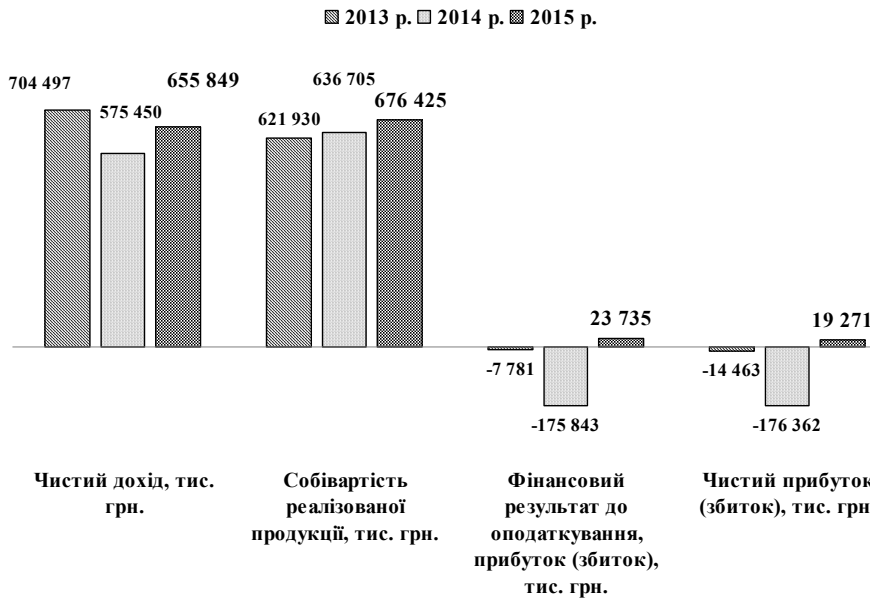

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр.

періодичність (умови) та обсяги трансформації грошей у цінні папери і навпаки. Л.С. Яструбецька [4] наголошує, що при визначенні моделі управління фінансовими потоками потрібно дотримуватись таких принципів (рис. 2):

— інформаційної достовірності, що передбачає своєчасне і повне формування фінансової інформації щодо операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, структурованої відповідно до потреб моделі або обґрунтування окремого фінансового рішення;

— збалансованості, тобто обґрунтованого використання для потреб управління фінансовими потоками критеріїв і методів групування, зведення та узагальнення фінансових потоків суб'єкта господарювання;

— ефективності — забезпечення досягнення цілей управління, виражене в позитивній зміні абсолютного значення індикатора ефективності за підсумками певного періоду.

На нашу думку, такий перелік принципів не є вичерпним. Зважаючи на сучасний динамізм і нестабільність економічного розвитку, досить важко будувати моделі, розраховані на довгострокову перспективу, в таких умовах актуальності набувають принципи гнучкості та адаптивності.

Відповідно до фінансової звітності підприємств машинобудівного кластеру м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр. чистий дохід від реалізації продукції у 2014 р. зменшився на 129047 тис. грн., або на 18,3 %, а у 2015 р. він

Таблиця 1. Аналіз формування грошових потоків підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг*

	Роки			Відхилення у сумі		Приріст, %	
	2013	2014	2015	2014 - 2013	2015 - 2014	2014 - 2013	2015 - 2014
Рух коштів у результаті операційної діяльності							
Надходження коштів у результаті операційної діяльності	826848	624996	1028455	-201852	403459	-24,4	64,6
Витрачання коштів у результаті операційної діяльності	1065370	1005101	1203012	-60269	197911	-5,7	19,7
Чистий рух коштів від операційної діяльності	-238522	-380105	-174556	-141583	205549	59,4	-54,1
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності							
Реалізація необоротних активів	428	4700		4272	-4700	998,1	-100
Інші надходження	300			-300	0	-100	
Придбання необоротних активів	6109	1740	4649	-4369	2909	-71,5	167,2
Інші платежі	462	10	12	-452	2	-97,8	20
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-5843	2950	-4661	8793	-7611	-150,5	-258
Рух коштів у результаті фінансової діяльності							
Отримані позики	1941790	1287882	799232	-653908	-488650	-33,7	-37,9
Інші надходження							
Погашення позик	1687344	915141	621234	-772203	-293907	-45,8	-32,1
Інші платежі	1061	599	642	-462	43	-43,5	7,2
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	253385	372142	177356	118757	-194786	46,9	-52,3
Чистий рух коштів за звітний період	9020	-5013	-1861	-14033	3152	-155,6	-62,9

Джерело: зведений баланс підприємств машинобудівного кластеру м. Кривий Ріг за 2012—2015 рр.

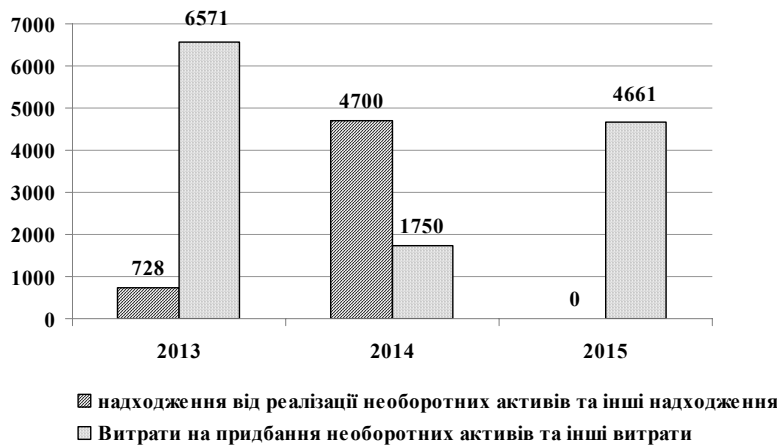

Рис. 4. Динаміка інвестиційних потоків підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013–2015 рр.

збільшився на 80399 тис. грн., або на 14 %, що характеризується позитивно. Собівартість реалізованої продукції кластеру у 2014 р. збільшилась на 14775 тис. грн., або на 2,4 %, а у 2015 р. збільшилась на 39720 тис. грн., або на 6,2 %, що характеризується негативно. Фінансовий результат до оподаткування підприємств кластеру у 2014 р. зменшився на 168062 тис. грн., а у 2015 р. він збільшився на 199578 тис. грн., або на 113,5 %, що характеризується позитивно. Чистий прибуток підприємств кластеру у 2014 р. зменшився на 161899 тис. грн., а у 2015 р. він збільшився на 195633 тис. грн., або на 110,9 %, що характеризується позитивно (рис. 3).

Таким чином, можна зробити висновок про зростання прибутковості підприємств кластеру машинобудування у 2015 р. проти попередніх років, що характеризується позитивно.

Динаміка грошових потоків підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за видами діяльності свідчить про їх зростання. Аналіз формування фінансових потоків підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг наведений в таблиці 1.

За даними таблиці 1 у 2015 р. чистий рух коштів від операційної діяльності склав -174556 тис. грн., проти -380105 у 2014 році. У 2015 р. проти 2014 р. надходження від реалізації необоротних активів зменшилися на 4700 тис. грн. У 2015 р. проти 2014 р. надходження від

продажу необоротних активів зменшилися на 2909 тис. грн., або 167,2 %. У 2015 р. проти 2014 р. надходження від інших платежів зменшилися на 2 тис. грн., або 20 %. У 2015 р. проти 2014 р. чистий рух коштів до надзвичайних подій зменшилися на 7611 тис. грн., або 258 %. Динаміка грошових потоків підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг наведена на рисунку 4.

Отже, за результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що інвестиційні потоки підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг стосуються лише придбання та реалізації необоротних активів.

Коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку у 2014 р. проти 2013 р. зменшився на 0,163, а у 2015 р. він зріс на 0,192, що характеризується позитивно. Коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку у 2014 р. проти 2013 р. збільшився на 0,183, а у 2015 р. він знизився на 0,223, що характеризується негативно. Коефіцієнт рентабельності середнього залишку грошових коштів у 2014 р. проти 2013 р. збільшився на 5,91, а у 2015 р. він зріс на 1,181, що характеризується позитивно.

Коефіцієнт рентабельності грошового потоку від операційної діяльності у 2014 р. проти 2013 р. збільшився на 0,057, а у 2015 р. він зріс на 0,07, що характеризується позитивно. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку

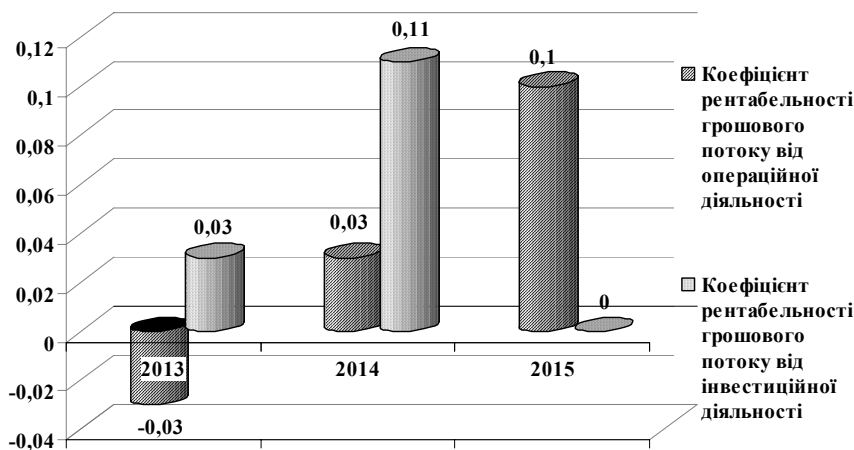

Рис. 5. Динаміка коефіцієнтів рентабельності грошових потоків кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013–2015 рр.

ку від фінансової діяльності у 2014 р. проти 2013 р. зменшився на 3,429, а у 2015 р. він знизився на 0,749, що характеризується негативно. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку від інвестиційної діяльності у 2014 р. проти 2013 р. збільшився на 0,077, а у 2015 р. він знизився на 0,11, що характеризується негативно (рис. 5).

Таким чином, за результатами проведеного аналізу показника інтегральної ефективності грошових потоків кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр. можна зробити висновок про зниження ефективності управління грошовими потоками від інвестиційної дальності.

Зниження рівня ефективності грошових потоків кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр. спричинили зміни в сторону зменшення таких показників: коефіцієнта ліквідності грошового потоку, коефіцієнта ефективності грошового потоку, коефіцієнта рентабельності чистого грошового потоку та ін.

ВИСНОВКИ

Основу оптимізації руху грошових коштів підприємства становить забезпечення збалансованості обсягів додатного і від'ємного потоку. На результати господарської діяльності здійснюють негативний вплив як дефіцитний, так і надлишковий фінансові потоки. Негативні наслідки дефіцитного фінансового потоку проявляються у зниженні рівня платоспроможності та ліквідності, зростанні простроченої кредиторської заборгованості постачальникам сировини і матеріалів, затримці виплат заробітної плати, зростанні тривалості фінансового циклу, і, як наслідок, у зниженні рентабельності власного капіталу та активів підприємства. Негативні наслідки збиткового фінансового потоку проявляються у втраті від інфляції реальної вартості грошових коштів, що тимчасово використовуються підприємством, втраті потенційного доходу від використання частини грошових коштів у сфері короткострокового інвестування, що, як наслідок, негативно відображається на рентабельності активів і капіталу підприємства.

У результаті аналізу стану та структури грошових потоків кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр. зроблено наступні висновки:

— незначний обсяг фінансових інвестицій, а також концентрація інвестиційної діяльності в реальному інвестуванні, обумовлена обмеженим доступом до позикових ресурсів та низьким рівнем використання інструментів фондового ринку, а також більш високим ступенем інфляційного захисту порівняно з фінансовими інвестиціями;

— для підприємств кластеру машинобудування м. Кривий Ріг як у структурі вхідних, так і у структурі вихідних грошових потоків характерними є значні обсяги надходжень в результаті реалізації необоротних активів, що свідчить про оновлення морально та фізично застарілих основних засобів та про розширення суб'єктами господарювання виробництва;

— за результатами проведеного аналізу ефективності грошових потоків кластеру машинобудування м. Кривий Ріг за 2013—2015 рр. можна зробити висновок про зниження ефективності управління грошовими потоками від інвестиційної дальності.

Отже, здійснення ефективної політики управління фінансовими потоками в підприємницьких структурах,

а також використання міжнародного досвіду дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність економіки України, але також вийти на якісно новий рівень розвитку у світовому економічному середовищі.

Література:

1. Пінчук С.С. Управління та оптимізація грошових потоків на підприємстві як передумови його ефективної діяльності [Електронний ресурс] / С.С. Пінчук, О.М. Врадій // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. — 2012. — Вип. 21—22 (2). — С. 185—189.

2. Москаленко З.О. Узагальнення сутності поняття грошових потоків на підприємстві [Електронний ресурс] / З.О. Москаленко // Управління розвитком. — 2014. — № 10. — С. 57—58. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_10_22.pdf

3. Куліш Г.П. Напрями збільшення вхідних грошових потоків інвестиційної компанії [Електронний ресурс] / Г.П. Куліш, С.І. Джус // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. — 2013. — № 4. — С. 83—95. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvhastat_2013_4_13.pdf

4. Яструбецька Л.С. Грошові потоки в оцінці інвестиційного проекту підприємства / Л.С. Яструбецька; О.О. Переполькіна; О.А. Соловйова; Н.О. Краснікова; О.В. Дзяд. — С. 101—109.

5. Рогатенюк Е.В. Грошові потоки підприємства: сутність і види / Е.В. Рогатенюк, Е.Р. Сеїт-Аблаєва // Економіка Крима. — 2013. — № 2. — С. 158—164.

6. Савченко В.Ф. Кластеризація як інноваційна форма об'єднання виробничих структур: деякі теоретичні аспекти проблеми / В.Ф. Савченко, С.Д. Гривко // Науковий вісник ЧДІЕУ. — 2013. — № 4 (20). — С. 88—98.

References:

1. Pinchuk, S. S. and Vradiy, O. M. (2012), "Managing and optimizing cash flows of the company as a prerequisite for its effective operation", *Ekonomika i upravlinnya*, vol. 2, pp. 185—189.

2. Moskalenko, Z. O. (2014), "Synthesis essence of the concept of cash flows in the company", *Upravlinnya rozvitkom*, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_10_22.pdf (Accessed 10 May 2017).

3. Kulish, G. P. and Dzhus, S. I. (2013), "Directions of increase incoming cash flow of investment company", *Naukoviy visnik Natsionalnoyi akademiyi statistiki, obliku ta auditu*, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvhastat_2013_4_13.pdf (Accessed 10 May 2017).

4. Yastrubetska, O.O. Perepolkina, O.A. Solovyova, Krasnikova, N.O. and Dzyad, O.V. (2005), "Cash flows in the assessment of the project company", *Finansi Ukrayini [the finance of Ukraine]*.

5. Rogatenyuk, E. V. and Seit-Ablaeva, E. R. (2013), "The cash flows of the enterprise: the nature and types", *Ekonomika Kryima*, vol. 2, pp. 158—164.

6. Savchenko, V. F. and Grivko, S.D. (2013), "Clustering as an innovative form of association industrial structures: some theoretical aspects of the problem", *Naukoviy visnik ChDIEU*, vol. 4, pp. 88—98.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2017 р.